

КЛАСИФІКАЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Анотація. Розглянуто поняття нематеріальних активів, визначено особливості та проблеми їх обліку на основі робіт вчених. Зроблено відповідні висновки. Наведено класифікацію нематеріальних активів, а також запропоновано нову класифікацію, враховуючи особливості об'єкта, що аналізується.

Аннотация. Рассмотрено понятие нематериальных активов, определены особенности и проблемы их учета на основе работ ученых. Сделаны соответствующие выводы. Приведена классификация нематериальных активов, а также предложена новая классификация с учетом особенностей анализируемого объекта.

Annotation. The concept of intangible assets was considered. Features and problems of their accounting were identified on the basis of works of scientists. Proper conclusions were drawn. Classification of intangible assets was given. A new classification was offered taking into account peculiar features of the object under consideration.

Ключові слова: нематеріальні активи, амортизація, термін корисної експлуатації, економічна вигода, ступінь зношеності.

Облік нематеріальних активів – проблема, яка досить актуальна в практиці роботи підприємств. Вона пов'язана, насамперед, з питаннями класифікації нематеріальних активів, а також способами їх надходження.

Методика обліку нематеріальних активів на підприємствах є предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних та закордонних вчених, зокрема Бойчук І. М., Бутинця Ф. Ф., Завгороднього В. П., Пилипенка І. І., Покропивного С. Ф., К. Стендфілда, А. Торре, Н. Бонтіс, Е. Брукінг, Т. Давенпорт, П. Друкер, Л. Едвінссон, Х. Ітамі, М. Мелоун, Б. Лев, І. Нонака, Л. Прусак, П. Саліван, К.-Е. Свейбі, Т. Стюарт, Х. Текеучі, А. Козирєв, Б. Леонтєв, І. Просвіріна [1 – 5]. Значний вклад у становлення науки про ІК зробили українські вчені такі, як: Д. Богиня, О. Бутнік-Сіверський, В. Геєць, О. Грішнова, О. Кендюхов, А. Колот, Я. Крупка, А. Чухно та ін.

Мета дослідження – аналіз проблем обліку нематеріальних активів та методики їх відображення в балансі підприємства, а також класифікація та визначення впливу нематеріальних активів на фінансові результати діяльності підприємства.

Завдання дослідження – розкрити сутність поняття нематеріальних активів; обґрунтувати її класифікацію та зробити висновки.

Об'єкт дослідження – нематеріальні активи.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти використання нематеріальних активів.

Критичний аналіз існуючих теоретико-методологічних основ і практичної багатоаспектності обліку цього виду активів, який міститься в роботах зазначених авторів, дає підстави для подальшої розробки методології та практики бухгалтерського обліку нематеріальних активів, наприклад, у частині нарахування їх зносу, обліку інтелектуальної власності тощо. Питання методики обліку нематеріальних активів, кожен із дослідників, відповідно до поставлених цілей і завдань, обирає ті чи інші показники діяльності підприємства. Автори базують свою методику обліку на побудові кривих виживаності та враховують поточне і прогнозне операційне оточення підприємства. На думку авторів, це надає можливість оцінки життєвих характеристик об'єктів нематеріальних активів, сформованих за межами підприємства за допомогою непрямого інвестування.

Існує декілька визначень поняття нематеріальних активів, наприклад, Завгородній В. П. вважає, що нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, адміністративних цілей чи надання в оренду іншим особам [3].

Пилипенко І. І., у свою чергу, доводить, що нематеріальні активи – це складова частина потенціалу підприємства, здатна забезпечувати економічну користь протягом відносно тривалого періоду. Характерними рисами цих ресурсів є брак матеріальної основи здобування доходів та невизначеність розмірів майбутнього прибутку від їхнього використання [4].

Покропивний С. Ф. розрізняє поняття нематеріальні ресурси і нематеріальні активи, де останні – це доступ до прав власності автора, які захищено правами, "що самі по собі і є нематеріальними активами" [5].

Існує одна загальна особливість нематеріальних необоротних активів, що відрізняє їх від інших необоротних та оборотних активів підприємства. Різниця полягає у відмінності відображення процесу вибуття та їх фактичної наявності. Так, при здійсненні операцій при вибутті всі активи перестають бути власністю підприємства, не мають матеріального та фізичного складу й не враховуються в складі активів, а нематеріальні активи можуть продовжувати використовуватися на підприємстві або можуть неодноразово здійснювати процес вибуття з підприємства, при цьому продовжуючи приносити економічні вигоди [1].

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи і розкриття

інформації про них у фінансовій звітності визначені П(С)БО 8 "Нематеріальні активи". Нематеріальні активи відображаються в балансі за таких умов:

а) існує ймовірність того, що майбутні економічні вигоди, які відносяться до активу, надходять до підприємства;

б) собівартість активу можна достовірно оцінити.

На думку вчених нематеріальні активи повинні бути розподілені на дві групи:

1) які прямо пов'язані з обсягом виробництва;

2) які прямо не пов'язані з обсягом виробництва.

До першої групи можна віднести такі нематеріальні активи:

винаходи;

сорти рослин;

породи тварин;

комерційні таємниці;

комп'ютерні програми та ін.

Ці нематеріальні активи повинні амортизуватися згідно з терміном використання або згідно з обсягами виробництва.

До другої групи можна віднести такі нематеріальні активи:

комерційні (фірмові) назви;

літературні та художні твори;

торговельні марки;

фонограми;

промислові зразки та ін.

Вони можуть використовуватися доти, доки від них є економічна вигода.

Продаж нематеріальних активів відбувається, як правило, без права подальшого перепродажу, а тільки для використання за призначенням [6].

Як відомо, будь-який актив підприємства слід виключати з балансу при будь-якому вибутті або якщо від його використання не очікується економічної вигоди. Але це не стосується нематеріальних активів, оскільки при їх вибутті вони продовжують бути на підприємстві та можуть приносити економічні вигоди.

Використання торгових марок (товарних знаків і знаків обслуговування) у господарській діяльності підприємства й віднесення прав на ці знаки до складу нематеріальних активів підприємства завжди потребує відповідних витрат, у тому числі на оплату послуг дизайнерів, що брали участь у розробці товарних знаків, патентних повірених, які готували документи на реєстрацію цих знаків як товарних у Патентному відомстві, на сплату мита за подачу заяви, одержання свідоцтва, підтримку чинності реєстрації тощо. Права на товарні знаки відображаються в бухгалтерському обліку за вартістю, що складається із суми витрат на їх придбання, виготовлення й доведення до стану, придатного для використання [2].

Слід розглянути, наприклад, ситуацію, коли підприємство купує для власного використання комп'ютерну програму або базу даних. У першу чергу, варто визначити, який програмний продукт придбало підприємство. І головне – пам'ятати, що дискета (лазерний диск або інший носій інформації) разом із записаними на ній магнітними сигналами – річ матеріальна. І якщо обліковується тільки сам носій інформації (дискета, диск тощо), тоді про придбання НМА не може бути й мови.

Систематичний розподіл вартості нематеріальних активів на періоди, у яких вони приносять прибутки, визначається обсягом амортизації, яка залежить від способу нарахування, але нарахування амортизації повинно бути обмежене процесом отримання економічних вигод.

На сьогодні нарахування амортизації потребує узгодження законодавчої політики. Амортизація нематеріальних активів – постійне списання вартості нематеріальних активів у процесі їх виробничого використання. Вона призначена компенсувати витрати, понесені підприємством при їх придбанні, і забезпечити формування джерела фінансування майбутніх придбань відповідних активів. Амортизаційні відрахування проводяться щомісячно, починаючи з місяця, наступного за місяцем, у якому актив став придатним до використання, і закінчуються місяцем, наступним за місяцем вибуття. Протягом терміну корисного використання об'єкта нематеріальних активів амортизація його не зупиняється, окрім випадків консервації підприємства. Нарухування амортизаційних відрахувань не залежить від фінансового результату діяльності підприємства.

Термін корисної експлуатації нематеріального активу в податковому обліку, як правило, не повинен перевищувати десяти років, а в бухгалтерському обліку – двадцяти років, починаючи з дати, коли актив стає придатним для використання. Але слід зазначити, що нематеріальні активи чутливі до технічного старіння. Отже, ймовірно, що термін їхньої корисної експлуатації буде коротким і завжди обмеженим. Тому для нарахування амортизації нематеріальних активів використовують лінійний метод до того часу, поки компанія не доведе необхідність застосування іншого методу або нематеріальні активи перестануть приносити економічні вигоди [6; 7].

З проведеного аналізу різних підходів до визначення терміна "нематеріальні активи" було виявлено, що склад цього виду активів підприємства різноманітний, тому облік нематеріальних активів вимагає особливої уваги до таких характеристик, як "термін експлуатації", "дата виведення з експлуатації", "ступінь зношеності".

Отже, можна зробити висновок, що вартість та ефективність використання нематеріальних активів прямо залежать від терміну їх служби. Визначення терміну вартості (амортизація) нематеріальних активів проводиться лінійним методом, а методи визначення терміну експлуатації та їх урахування при амортизації потребують подальшої розробки.

Визначаючи перспективи подальших наукових розробок за напрямом класифікації нематеріальних активів, треба відмітити необхідність розробки технології даного питання

Література: 1. Бойчук І. М. Економіка підприємства / І. М. Бойчук. – Львів : Сполом, 1999. – 212 с. 2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 608 с. 3. Завгородний В. П. Бухгалтерський облік в Україні / В. П. Завгородний. – К. : А.С.К., 2003. – 848 с. 4. Пилипенко І. І. Аудит: застосування міжнародних стандартів аудиту в аудиторській практиці України / І. І. Пилипенко. – К. : Держ. академія статистики, обліку та аудиту, 2005. – 169 с. 5. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства / С. Ф. Покропивний. – К. : КНЕУ, 2001. – 128 С. 6. П(С)БО 8 "Нематеріальні активи", затверджене Наказом МФУ від 18.10.99 № 242 // Бухгалтерія. – 2005. – № 29. 7. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України від 22.05.1997 р. № 283/97-ВР, нова редакція // ВВР. – 1997. – № 27. – Ст. 181; № 47. – Ст. 294. 8. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 р. № 3125-ХІІ // Голос України. – 1993. – 29 травня. 9. Про внесення змін і доповнень до статті 10 Закону України "Про аудиторську діяльність" : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 14. – С. 88. 10. Абдель-Вахаб М. Д. Равашдех. Облік і аналіз нематеріальних активів підприємств в умовах комп'ютеризації : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 / Абдель-Вахаб М. Д. Равашдех. – Харків, 2004. – 20 с.